

Оксана Боднар
(Тернопіль, Україна)

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ТА АКсіОЛОГІЧНИЙ ВИМІР АНАЛІТИКИ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ

Оскільки регіональні системи середньої освіти є складовими загальнодержавних суспільних інституцій, їх розвиток відбувається безпосередньо під впливом соціально-економічних процесів світового розвитку та українського державотворення, досягнень сучасної педагогічної науки і філософських узагальнень. Сьогодні аксіологія у проекції філософської теорії цінностей ставить глибокі проблеми в управлінській діяльності, зокрема в аналітичних процесах.

Значення зв'язку управління з філософією, за твердженням В. С. Пікельної, полягає у тому, що саме філософія визначає методологічну основу, яка сприяє глибоке розуміння конкретно-історичного та системного підходів до розгляду сутності процесу управління [9, с. 38]. Л. М. Ващенко, підкреслює, що педагогічні помилки здебільшого бувають там, де відсутня достатня філософська база [2, с. 11].

Зародження аналітики та експертизи пов'язане з переходом пізнання світу від стадії чуттєво-емоційного (від сенсософери – сфери чуття) до його розуміння через логічне пояснення та обґрунтування (до ноосфери, сфери Розуму). На це наголошував В. І. Вернадський. Аналітика зароджувалась відразу як наука у сфері філософії, інтегруючи в собі окремі концепції експертизи.

Відомо, що вперше технологія аналітики почала моделювати свої обриси в діалогах Сократа, який доводив, що у процесі полеміки може з'явитись нове синтетичне знання. Згодом філософи різних шкіл намагались алгоритмізувати аналітичний процес через використання логіки. З появою філософської концепції наукового пізнання та зародження аналітики як науки розпочалась популяризація і впровадження логічних моделей пізнання. Важливим здобутком аналітики були ідеї, проголошені логічними позитивістами, основні принципи яких і досі використовуються в інформаційній аналітиці при побудові автоматичних систем. З появою аналітики оцінка в експертизі отримала потужний інструмент – логіку, що суттєво покращило якість аналітичних висновків.

Дискусії навколо аналітики в онтологічних, епістемологічних та етичних контекстах з XIV по XVII століття викликали до життя дослідження із психології та медицини щодо з'ясування сутностей мислєдіяльнісних процесів людини. На основі цього сформувалась думка про те, що можна розвивати аналітичні та оцінювальні здібності суб'єктів через навчання.

Основоположником аналітики вважають Аристотеля. Саме він назвав аналітикою вчення про словесні роздуми і звернув увагу на те, що аналітика як науки послуговується строгими силогістичними, доказовими роздумами і судженнями. Вагомим досягненням древньогрецької філософії було відокремлення поняття “аналітики” як науки та “аналізу” як методу.

Найважливішим інструментом аналітики є логіка, яка появилась як виклик практики і яку розглядали як метамовну компоненту, що давала змогу робити висновки про форму думки як результату мислення [7, с. 52]. До сих пір в аналітиці використовується традиційна (аристотелева) логіка та нетрадиційна. Саме логіка викристалізувала аналітичний (знизу-вверх) та синтетичний (зверху вниз) методи, які застосовуються в аналітиці.

Філософія має у розпорядженні засоби, які дозволяють у структурі філософії управління зайняти важливе місце *логіці управління*. Логіка у сучасному розумінні є наукою не тільки про форми і прийоми раціонального мислення, умови правильності суджень, а й про форми і способи раціональної діяльності людини [1,с.96]

В аналітичній діяльності у сфері управління використовуються елементи наукового пізнання, зокрема: об'єкт і предмет пізнання, спеціальні методи (*філософські*: діалектичний, герменевтичний, феноменологічний тощо; *загальнонаукові*: структурно-функціональний, системний, імовірнісний тощо; *загальнологічні* прийоми (аналіз і синтез, індукція та дедукція, моделювання тощо), форми і мовні засоби, цілі та участь підготовленої групи людей. Відмінною рисою наукового пізнання є раціональне мислення. Для розуміння сутності аналітичної діяльності не менш важливим методом є абдуктивні міркування, які починаються з аналізу і точної оцінки фактів, що детермінують вибір гіпотези для їх пояснення. Цей метод не гарантує відкриття істини, але полегшує її пошук, тому що здатний пояснити релевантні факти.

Аналітика та управління достатньо повно використали досягнення філософії у проблемі дослідження істини як результату наукового пізнання. Якщо брати до уваги філософські засади розрізнення істини і думки, які вперше вивів Парменід, то ця епістемологічна проблема в освітній аналітиці не вирішена і до сьогодні.

Як стверджує Ю.Курносів, роль аналітичної складової в обробці інформації буде невпинно зростати. А отже постане потреба в аналітиках, який володіє сукупністю інтелектуальних технологій, що дозволять адекватно відображати сутність явищ і процесів, виявляти основні тенденції їх розвитку, прогнозувати і створювати наукову основу для управлінських рішень» [7].

Бех Ю.В. підкреслює, що «аналіз поняття – це та сила, якою філософія впливає на науку». Автор стверджує, що сьогодні розглядають філософський дискурс не просто як вживання певного категоріального апарату, що обслуговує життєдіяльність людини та її утворень, а як символічну репрезентацію феномена управління загалом, як його вироблення, теоретичне обґрунтування його системної цілісності і зв'язку із зовнішнім світом на прикладі таких геологічних процесів, як техноценоз, біоценоз і соціоценоз [1, с.17-21].

Критерієм якості аналітичних суджень керівника закладу освіти є суб'єктність. «Адже система ціннісних орієнтацій особистості, виступає психолого-педагогічним гарантом її стабільності і позитивної активності» [5, с.24]. Відтак керівник закладу освіти повинен формувати свій аксіологічний профіль компетентності.

Виконуючи свою аксіологічну функцію, філософія управління, як підкреслює В.Г.Кремень, дає можливість на основі результатів філософського аналізу сутності феномена управління і змісту управлінської діяльності в кожній конкретній соціальній системі формувати своєрідну ієрархію цінностей і норм спілкування, корпоративної культури та інших факторів, за допомогою яких людина може оцінювати події, явища, вчинки і загальну поведінку (свою та інших людей) як з позицій сенсу життя, життєвих цінностей і орієнтацій, так і з позицій морально-етичної парадигми певної соціальної системи [4, с. 321].

Управління як соціальний феномен теж був предметом філософських узагальнень. Хоча управління експертним пізнанням та аналізом не формувалось як окремий об'єкт соціально-філософських досліджень, однак його елементи завжди простежувались як у практиці загального менеджменту, так і у конкретна наукових пошуках.

Управління є особливою соціальною функцією, яка виникає з потреб самого суспільства, набуваючи змісту й відповідних державних форм у суспільстві; соціальне управління має ідеальну (духовну) природу [3].

У системі управління проявляється ціннісно-сміслова детермінація і відповідно до цього існує два види механізмів регуляції: культурологічний, що “працює” на ціннісному субстраті і залежить від ідеології організації та її традицій, і інноваційний, що є продуктом смислопородження особистостей, задіяних у функціонуванні системи [1, с.303].

Для багатьох філософів сенс пізнання був пов'язаний з аксіологічними аспектами. В. О. Огнев'юк вважає, що освіта може сформувати нове “людинобіосферо-центричне” мислення. Обґрунтовуючи “аксіологічну векторизацію” у філософії освіти, автор досліджує процес формування аксіологізації наукового пізнання у різних неоднорідних системах знань. На його думку, аксіологія поставила питання про можливості оцінок, що мають абсолютне значення, критерії цих оцінок і співвідношення різних систем цінностей між собою [8, с. 329].

Т. Б. Кудряшова, аналізуючи платонівську концепцію “символу печери” (через три переходи пізнання: споглядання тіней, споглядання при світінні вогню і сприйняття при сонці та повернення в печеру до тіней), приходить до висновку, що повернення в печеру – сутність освітнього пізнання, коли людині потрібно багато сил, щоб заставити чи переконати кого-небудь піти з учителем наверх. На думку автора, шляхи пізнання та освіти у великій мірі залежать від розуміння нами істини: або як непотаємності, коли людина сприймає речі і цілий світ на основі власної системи цінностей, або основи (онтологічне розуміння), або як правильність сприйняття, мислення і висловлювання, які перевіряються за деякими об'єктивно і незалежно існуючими зразками (гносеологічне розуміння) [357, с. 34-35]. Якщо проектувати цю філософську ідею на роботу аналітика, то можна простежити траєкторію руху його від печери до сонця і поворот до тіней у процесі отримання аналітико-експертної оцінки. Управлінець-аналітик не тільки сам пізнає об'єкт силою свого духу, він помагає “в'язням печери” (у нашому випадку об'єктам освітнього процесу) зрозуміти свої успіхи і проблеми і навчитись самим рефлексувати, аналізувати та оцінювати процес і результати педагогічної та управлінської діяльності, тобто рухатись від онтологічного до гносеологічного розуміння істини [6].

Таким чином, аксіологічний профіль керівника закладу освіти неодмінно пов'язаний з компетентністю використовувати аналітику як інструмент отримання якісної інформації, філософію аналітики як орієнтацію на отримання істини, ціннісні орієнтації для уникнення помилок у суб'єктно - суб'єктних відносинах з педагогами, учнями та батьками.

Література

1. Бех Ю. В. *Філософський модус загальної теорії управління* : монографія. Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 476 с.
2. Ващенко Л. М. *Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону* : моногр. Вид. об. «Тираж», 2005. 380 с.
3. Дунаєва Л. *Управління як соціальна функція владноорганізуючої діяльності*. Освіта регіону. 2010. № 1. URL: http://www.social-science.com.ua/jornal_content/391
4. Кремень В.Г., Пазиніч, О. С., Пономарьов. *Філософія управління*. Харків : НТУ “ХПІ”, 2007. 360 с.
5. Крижко В. Мамаєва І. *Аксіологічний потенціал державного управління освітою*. К.: Освіта України, 2005. 224с.
6. Кудряшова Т.Б. *Познание и образование*. Серия “Symposium”. *Философия образования*. Выпуск 23. Сборник материалов конференции Санкт-Петербург : Санкт-Петербургское философское общество, 2002. С.43-54.
7. Курносоев Ю.В., Конотопов П.Ю. *Аналитика: методология, технология и организация информационно-аналитической работы*. Москва: Издательство «Русаци», 2004. 550 с.
8. Огнев'юк В. О. *Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку*: моногр. К. : Знання України, 2003. 448 с.
9. Пикельная В. С. *Теоретические основы управления (школоведческий аспект): метод. Пособие*. М. : Высш. школа, 1990. 175 с.